

Stimuleringsregeling Gezonde relaties & seksualiteit

Actielijn 8

Seksuele en relationele vorming

Lerarenopleiding Gezondheidszorg & Welzijn

Ervaring van aankomende en beginnende docenten

| Fase 2: Onderzoek |
Januari - april 2021

Seksuele en relationele vorming

Lerarenopleiding Gezondheidszorg en Welzijn

Ervaring van aankomende en beginnende docenten

Utrecht, mei 2021

Auteurs: Sanne Olofsen, Iris Coehoorn, Janneke Verloop & Elsbeth
Reitzema
Projectnummer: NL1510SV

Rutgers 2021

Samenvatting

In 2021 voerden Rutgers en Stichting School & Veiligheid een vragenlijstonderzoek uit onder docenten Gezondheidszorg & Welzijn. 26 aankomende en 10 beginnende docenten Gezondheidszorg & Welzijn namen deel aan het onderzoek.

Het onderzoek ging over seksuele en relationele vorming:

- Hoe kijken docenten aan tegen het geven van seksuele en relationele vorming,
- In hoeverre heeft het onderwijs op de lerarenopleiding hen hierop voldoende voorbereid
- Wat zijn hun ervaringen in de praktijk met het geven van seksuele en relationele vorming?

Het doel van het onderzoek is lerarenopleidingen inzichten en aanbevelingen te geven in verbetermogelijkheden om aankomende docenten Gezondheidszorg & Welzijn voor te bereiden op het geven van seksuele en relationele vorming.

Het onderzoek wijst uit dat docenten Gezondheidszorg & Welzijn het als hun taak zien om les te geven over seksuele en relationele vorming. Zes van de tien beginnende docenten voelt zich niet voldoende voorbereid op het geven van seksuele en relationele vorming. Beginnende docenten vinden dat er op de lerarenopleiding onvoldoende aandacht wordt besteed aan lesgeven over seksuele en relationele vorming. Zowel vakinhoudelijk, vakdidactisch als pedagogisch zijn er mogelijkheden tot verbetering om aankomende en beginnende docenten voor te bereiden op het geven van seksuele en relationele vorming. Hier is behoefte aan.

Ondanks dat het merendeel van de docenten vindt dat er onvoldoende aandacht besteed wordt op de lerarenopleiding aan het geven van seksuele en relationele vorming, voelt ongeveer de helft van de aankomende en beginnende docenten Gezondheidszorg & Welzijn zich goed in staat om seksuele en relationele vorming te geven.

Op basis van de onderzoeksuitkomsten worden enkele aanbevelingen gedaan voor het verbeteren van het onderwijs over seksuele en relationele vorming op de lerarenopleiding Gezondheidszorg & Welzijn.

Inhoud

Inleiding	5	
1.1	Aanleiding	5
1.2	Doelstellingen	5
1.3	Onderzoeksvragen	5
1.4	Onderzoeksmethode	6
1.5	Respondenten	6
Resultaten	8	
2.1	Attituden ten opzichte van seksuele en relationele vorming	8
2.2	Vorbereiding op het geven van seksuele en relationele vorming	8
2.2.1	Het onderwijs op de lerarenopleiding over seksuele en relationele vorming	9
2.2.2	Vakinhoudelijke kennis	10
2.3	Seksuele en relationele vorming in de praktijk	12
2.3.1	Algemeen	12
2.3.2	Vakinhoudelijke kennis	13
2.3.3	Vakdidactische vaardigheden	13
2.3.4	Pedagogische vaardigheden	15
Conclusies	19	
3.1	Aanbevelingen	20

Inleiding

1.1 Aanleiding

Dit onderzoek maakt onderdeel uit van het impuls project om de seksuele integriteit en seksuele en relationele vorming in de Lerarenopleidingen te verbeteren. Dit project wordt met financiering van VWS uitgevoerd in samenwerking met Rutgers en Stichting School & Veiligheid (SSV) en is onderdeel van het 'Stimuleringsprogramma seksuele en relationele vorming in het onderwijs' van het ministerie van VWS. Het doel was om inzicht te krijgen in de ervaringen en uitdagingen van aankomende en beginnende docenten Gezondheidszorg & Welzijn in het lesgeven over seksuele en relationele vorming. Daarnaast is onderzocht in hoeverre het onderwijs aan de lerarenopleidingen docenten voldoende voorbereid heeft in het lesgeven over seksuele en relationele vorming en waar docenten behoefte aan hebben om beter voorbereid te zijn hierop.

Van de tweedegraads lerarenopleidingen Gezondheidszorg & Welzijn zijn docenten die maximaal vijf jaar voor de klas staan en aankomende docenten uitgenodigd om de vragenlijst in te vullen. In dit rapport worden de bevindingen van dit onderzoek gepresenteerd.

Naast ervaringen en behoeftes van docenten Gezondheidszorg & Welzijn, is ook onderzoek gedaan naar ervaringen en behoeftes van:

- Docenten Biologie.
- Docenten van vakken waarbij seksuele en relationele vorming niet onder het vakspecifieke deel valt.
- Leerkrachten in het primaire onderwijs met betrekking tot lesgeven over seksuele en relationele vorming en het bewaken van seksuele integriteit.

Bevindingen van deze onderzoeken zijn in aparte rapporten verschenen.

1.2 Doelstellingen

De doelen van het onderzoek zijn:

1. Meer inzicht krijgen in de ervaringen en uitdagingen van aankomende en beginnende docenten Gezondheidszorg & Welzijn (onderbouw VO en MBO) met les geven over seksuele en relationele vorming, seksueel gedrag in de klas en leerklimaat in het voortgezet onderwijs.
2. Inzicht krijgen of en in welke mate aankomende en beginnende docenten Gezondheidszorg & Welzijn voldoende zijn voorbereid op deze taken, vanuit de tweedegraads lerarenopleidingen Gezondheidszorg & Welzijn.
3. Inzicht krijgen welke onderwerpen met betrekking tot seksuele en relationele vorming door aankomende en beginnende docenten Gezondheidszorg & Welzijn als relevant gezien worden (vakinhoudelijk, didactisch en methodisch) om te behandelen op lerarenopleidingen.

1.3 Onderzoeksvragen

De onderzoeksvragen zijn:

1. In hoeverre voelen aankomende en beginnende docenten Gezondheidszorg & Welzijn zich vanuit de lerarenopleiding *voorbereid* op het geven van seksuele en relationele vorming en op het omgaan met seksueel gedrag in de klas?
2. Welke *ervaring* hebben aankomende en beginnende docenten Gezondheidszorg & Welzijn met het geven van seksuele en relationele vorming en met seksueel gedrag in de klas?
3. Wat is er volgens aankomende en beginnende docenten Gezondheidszorg & Welzijn *nodig* in de lerarenopleiding om hen voldoende toe te rusten om seksuele en relationele vorming te geven en om te gaan met seksueel gedrag in de klas?

1.4 Onderzoeksmethode

Het onderzoek vond plaats door middel van een online vragenlijst. De vragenlijst was zowel voor aankomende als beginnende docenten Biologie als Gezondheidszorg & Welzijn. De vragenlijst werd verspreid via social media (Facebook en LinkedIn) en via e-mail aan lerarenopleiders en coördinatoren van alle lerarenopleidingen Gezondheidszorg & Welzijn. In totaal startten er 40 respondenten met het invullen van de vragenlijst. Vier respondenten werden geëxcludeerd omdat zij alleen de eerstegraads lerarenopleiding Biologie hadden gevolgd. Nog vier respondenten vielen af omdat zij meer dan vijf jaar werkervaring na het afronden van de lerarenopleiding hadden. Uiteindelijk zijn er 36 volledig vragenlijsten door aankomende en beginnende docenten Gezondheidszorg & Welzijn geïnccludeerd. Dit rapport beschrijft de resultaten van deze vragenlijsten.

In dit rapport worden de volgende definities aangehouden:

- **Aankomende docenten:** studenten die in het derde of vierde jaar van de lerarenopleiding Gezondheidszorg & Welzijn zitten. Deze studenten kunnen ook al werkzaam zijn als docenten.
- **Beginnende docenten:** docenten die de lerarenopleiding Gezondheidszorg & Welzijn hebben afgerond en maximaal 5 jaar werkzaam zijn als docent sinds het afronden van hun studie.

Dit onderzoek bestond alleen uit zelfrapportages. Bij stellingen als *“Ik ben in staat goed les te geven over seksuele en relationele vorming in het onderwijs”* kunnen er hierdoor alleen conclusies getrokken worden over de eigen perceptie van respondenten over hun vaardigheden. Er is niet daadwerkelijk getoetst in hoeverre de respondenten in staat zijn goed les te geven over seksuele en relationele vorming.

1.5 Respondenten

Tabel 1 geeft de algemene achtergrondinformatie van respondenten. In totaal waren de vragenlijsten van 26 aankomende docenten en 10 beginnende docenten. Er was 1 non-binaire respondent en verder alleen vrouwelijke respondenten.

Van alle aankomende docenten studeren er 19 aan hogeschool Windesheim. Van de beginnende docenten studeerde er vier aan de HAN hogeschool en vier aan de Hogeschool Utrecht. Andere opleidingen werden minder gerepresenteerd. Bijna alle aankomende docenten zijn gestart met de opleiding na 2015. Van de beginnende docenten startten de meesten tussen 2010 en 2014. Tijdens de opleiding wordt er werkervaring opgedaan tijdens stages. Van de respondenten die nog studeerden gaf het grootste gedeelte (10 mensen) aan minder dan één jaar werkervaring door middel van betaalde stages te hebben. Acht van de tien beginnende docenten gaf aan één tot twee jaar betaalde stage-ervaring te hebben gehad. Ten tijde van het invullen van de vragenlijst had de helft van de beginnende docenten één tot twee jaar werkervaring na het afronden van hun studie, de andere helft had drie tot vier jaar werkervaring.

Tabel 1. Achtergrondinformatie respondenten (N=36)

	Aankomende docenten	Beginnende docenten
	N	N
Leeftijd		
£19	2	0
20-24	8	0
25-29	2	5
³30	14	5
Gender		
Man	0	0
Vrouw	25	10
Non-binair	1	0
School		
Windesheim	19	0

	Aankomende docenten	Beginnende docenten
	N	N
HAN Hogeschool	1	4
Hogeschool Utrecht	2	4
Hogeschool Leiden	1	0
Anders	3	2
Start opleiding		
2010-2014	1	7
2015-2020	22	3
Werkervaring tijdens studie		
<1 jaar	10	0
1-2 jaar	7	8
3-4 jaar	6	0
³5 jaar	3	2
Werkervaring na studie		
<1 jaar	-	0
1-2 jaar	-	5
3-4 jaar	-	5
³5 jaar	-	0

Ook is aan respondenten gevraagd op wat voor school zij momenteel werken, aan welke klassen zij lesgeven en aan welke klassen zij seksuele en relationele vorming geven (Tabel 2). Er waren zeven respondenten die (nog) geen betaalde les geven. Van de respondenten die wel momenteel lesgeven (ofwel betaalde stage of als afgestudeerd docent) werkt het grootste gedeelte op een openbare/algemeen bijzondere school. Zowel van de aankomende als van de beginnende docenten was er één respondent die les geeft op een gereformeerd/reformatische school. De meesten geven les aan MBO klassen maar ook aan klassen van vmbo onderbouw en vmbo bovenbouw.

Tabel 2 Schooltype waarop, en lesniveau waaraan respondenten lesgeven (N=29)

	Aankomende docenten	Beginnende docenten
	N	N
Momenteel werkzaam op schooltype		
Openbaar/algemeen bijzonder	15	8
Rooms-Katholiek	0	0
Gereformeerd/reformatisch	1	1
Protestants-Christelijk	3	1
Islamitisch	0	0
Geeft les aan...		
Vmbo onderbouw (jaar 1 en 2)	4	2
Vmbo bovenbouw (jaar 3 en 4)	7	3
Havo onderbouw (jaar 1 t/m 3)	0	1
Vwo onderbouw (jaar 1 t/m 3)	0	1
Mbo (jaar 1 t/m 4)	11	6
Anders	1	1

Resultaten

2.1 Attituden ten opzichte van seksuele en relationele vorming

Aan alle respondenten is gevraagd of zij vinden dat seksuele en relationele vorming een verplicht onderdeel zou moeten zijn op de lerarenopleiding en of het geven van seksuele en relationele vorming volgens hen hoort bij hun werk als docent Gezondheidszorg en Welzijn (Tabel 3). Zowel aankomende als beginnende docenten geven vrijwel allemaal aan het hier (helemaal) eens te zijn. Op twee aankomende docenten na geven alle respondenten aan het er mee eens te zijn dat het geven van seksuele en relationele vorming hoort bij het werk als docent Gezondheidszorg en Welzijn.

Tabel 3. Attituden ten opzichte van seksuele en relationele vorming (N=36)

	Aankomende docenten	Beginnende docenten
	N	N
<i>Seksuele en relationele vorming zou een verplicht onderdeel moeten zijn van de lerarenopleiding</i>		
(helemaal) mee eens	22	8
niet eens/niet oneens	3	2
(helemaal) niet mee eens	1	
<i>Het geven van seksuele en relationele vorming hoort bij mijn werk als docent</i>		
(helemaal) mee eens	24	10
niet eens/niet oneens	2	0
(helemaal) niet mee eens	0	0

2.2 Voorbereiding op het geven van seksuele en relationele vorming

Om inzicht te krijgen in hoeverre aankomende en beginnende docenten zich voorbereid voelen op het geven van seksuele en relationele vorming zijn er verschillende vragen gesteld over het onderwijs op de lerarenopleiding met betrekking tot (het geven van) seksuele en relationele vorming (Tabel 4). Er is een duidelijk verschil te zien tussen aankomende en beginnende docenten in hoeverre zij vinden dat er voldoende aandacht voor seksuele en relationele vorming was op de lerarenopleiding. De aankomende docenten zijn verdeeld in hoeverre ze het hiermee eens zijn, terwijl van beginnende docenten meer dan de helft aangeeft het hier (helemaal) niet mee eens te zijn. Maar één beginnende docent geeft aan dat er voldoende aandacht is bestaand aan seksuele en relationele vorming. Toch geven vier docenten aan zich na het afronden van de opleiding voldoende voorbereid te voelen om in de praktijk les te geven over seksuele en relationele vorming. Dat zijn evenveel docenten als docenten die aangeven zich (helemaal) niet voldoende voorbereid te voelen.

Tabel 4. Voorbereiding op de het geven van seksuele en relationele vorming op lerarenopleiding (N=36)

	Aankomende docenten	Beginnende docenten
	N	N
<i>Tijdens de lerarenopleiding wordt/werd er voldoende aandacht besteed aan seksuele en relationele vorming</i>		
(helemaal) mee eens	9	1
niet eens/niet oneens	8	3
(helemaal) niet mee eens	9	6
<i>Na het afronden van de lerarenopleiding voelde ik mezelf voldoende voorbereid om in de praktijk seksuele en relationele vorming te geven</i>		
(helemaal) mee eens	-	4
niet eens/niet oneens	-	2
(helemaal) niet mee eens	-	4

2.2.1 Het onderwijs op de lerarenopleiding over seksuele en relationele vorming

Over het onderwijs over seksuele en relationele vorming op de lerarenopleiding is gevraagd aan respondenten wat zij van een aantal aspecten vinden (Tabel 5). Van de aankomende docenten vindt de helft de inhoud van de lessen goed ((helemaal) mee eens), terwijl van de beginnende docenten maar één docent dit aangeeft. Ook zijn beginnende docenten negatiever over het aantal lessen, zij geven vaker aan dat er te weinig lessen waren dan dat aankomende docenten dat aangeven. Zowel aankomende als beginnende docenten waren verdeeld over hoe actueel zij de behandelde onderwerpen vonden. Op een docent in beide groepen na, geven alle docenten aan dat er een open sfeer heerste tijdens de lessen. Van de 26 aankomende docenten geven 17 docenten aan dat er (helemaal) mee eens te zijn dat er open sfeer was tijdens de lessen, terwijl van de 10 beginnende docenten dit er maar vier waren. De groep beginnende docenten was ook minder positief over de verschillende werkvormen tijdens de lessen dan dat aankomende docenten. In beide groepen geven relatief veel docenten aan het niet eens/niet oneens te zijn met het aantal verschillende werkvormen tijdens de lessen.

Tabel 5. Onderwijs over seksuele en relationele vorming (N=36)

	Aankomende docenten			Beginnende docenten		
	N			N		
	(Helemaal) mee eens	Niet eens/niet oneens	(Helemaal) niet mee eens	(Helemaal) mee eens	Niet eens/niet oneens	(Helemaal) niet mee eens
Inhoud van de lessen was goed	13	7	6	1	4	5
Te weinig lessen	11	8	7	8	1	1
Onderwerpen waren actueel	11	10	5	3	4	3
Open sfeer tijdens de lessen	17	8	1	4	5	1
Verskillende werkvormen	12	8	6	3	5	2

Naast gesloten vragen zijn er ook open vragen gesteld aan alle respondenten, waarin zij konden uitleggen wat ze goed vonden aan het onderwijs op de lerarenopleiding over seksuele en relationele vorming en wat er beter kan. Hieruit bleek dat respondenten de open sfeer in lessen als prettig ervaarde en dat gastlessen werden gewaardeerd.

'De lessen werden respectvol en ruimdenkend gegeven. Er was ruimte voor inbreng, vragen en discussie.'

'De gastlessen en het ontdekken van verschillende organisaties en hun bezigheden met betrekking tot seksuele vorming. Ik kan me een samenwerking met COC nog goed herinneren.'

Er waren ook verbeterpunten. Zo geven meerdere aankomende en beginnende docenten geen tot weinig les te hebben gehad over seksuele en relationele vorming.

'Ik kan me weinig herinneren dat we deze onderwerpen hebben behandeld tijdens mijn lerarenopleiding. Het is naar mijn idee minimaal behandeld, wat ik jammer vind.'

'We hebben 1 les gehad dat alle planken missloeg'

Van de docenten die aangeven wel les te hebben gehad over seksuele en relationele vorming lijkt de nadruk meer te liggen op vakinhoudelijke kennis dan op vakdidactische en pedagogische vaardigheden.

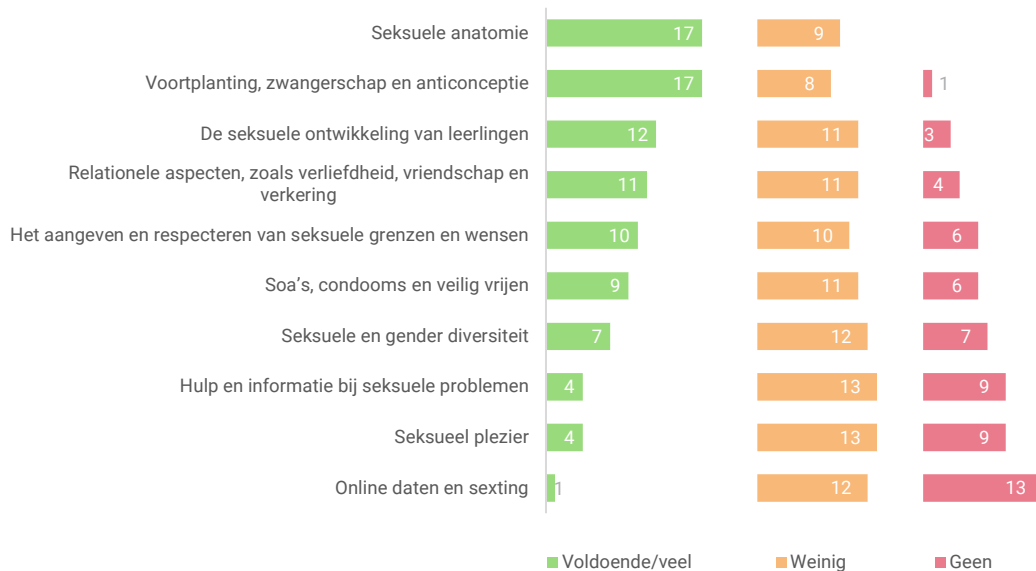
'Ik kan me herinneren dat dit niet een groot onderdeel was van de opleiding. Wat ik mij wel kan herinneren is dat er wel aandacht aan is besteed en dan met name inhoudelijk en door middel van werkvormen.'

'Anatomie en ontwikkelingspsychologie sluiten goed aan op de inhoud. Echter ontbreekt de toepassing van werkvormen. Dus hoe kan je dit inzetten in een les bij verschillende doelgroepen. Elke doelgroep heeft een andere 'aanpak' nodig en dat miste ik.'

2.2.2 Vakinhoudelijke kennis

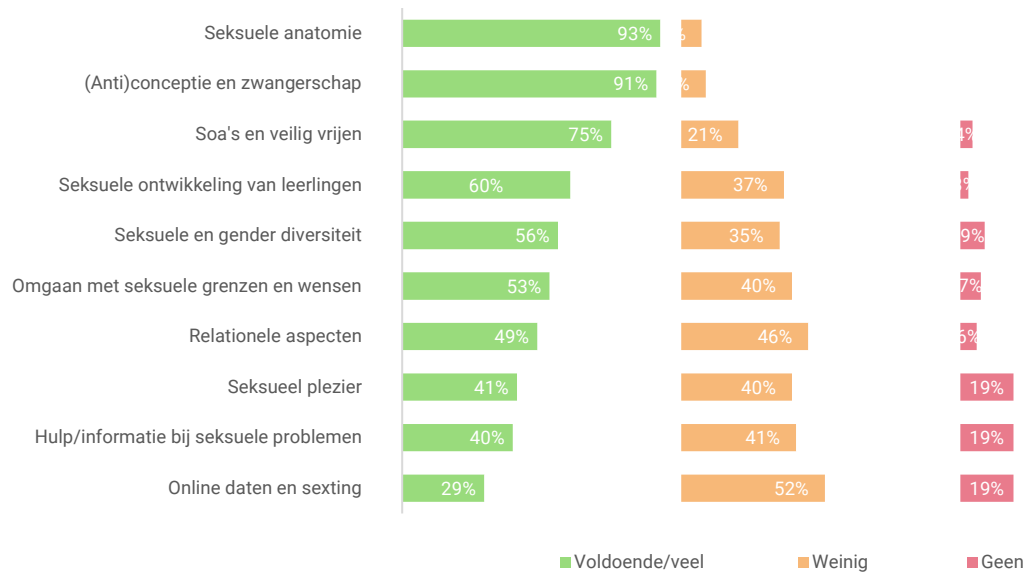
Over 10 verschillende onderwerpen is respondenten gevraagd in hoeverre hier aandacht aan was besteed op de lerarenopleiding. Figuur 1 geeft de resultaten weer van de aankomende docenten en figuur 2 van de beginnende docenten.

De mate van aandacht die aankomende docenten hebben ervaren over de verschillende onderwerpen varieert (figuur 1), hoewel bij alle onderwerpen ongeveer een derde van de docenten aangeeft dat aan dat onderwerp weinig aandacht is besteed. Aankomende docenten geven aan dat er veel aandacht besteed is aan de onderwerpen *seksuele anatomie*, *voortplanting*, *zwangerschap* en *anticonceptie*, en *seksuele ontwikkeling van leerlingen*. Van de onderwerpen *online daten en sexting* en *seksueel plezier* en *hulp en informatie bij seksuele problemen* wordt het vaakst aangegeven dat er geen onderwijs is.

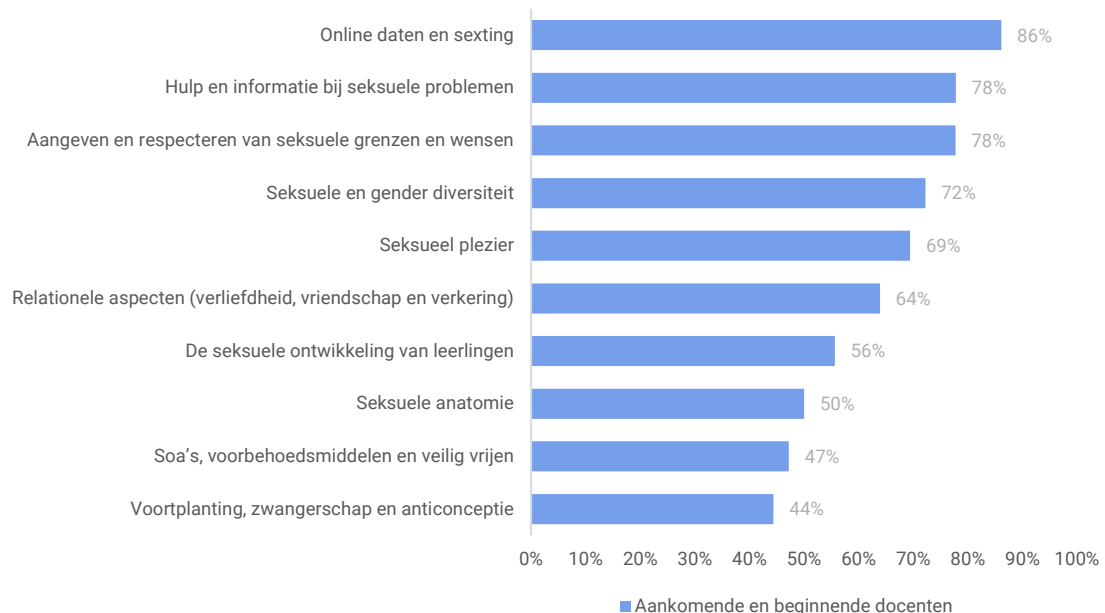
Figuur 1. Mate van aandacht voor verschillende onderwerpen op de lerarenopleiding volgens aankomende docenten (N=26)

Er is een opvallend verschil tussen aankomende en beginnende docenten wat betreft onderwerpen waar veel aandacht aan wordt besteed. Waar *de seksuele ontwikkeling van leerlingen* in de top-3 onderwerpen staat bij aankomende docenten waar voldoende/veel aandacht aan wordt besteed, staat dit onderwerp bij beginnende docenten juist laag (figuur 2). Ten opzichte van de aankomende docenten geven beginnende docenten echter relatief vaak aan dat er voldoende/veel aandacht is besteed aan *soa's, condooms en veilig vrijen*. Over *hulp en informatie bij seksuele problemen*, *seksueel plezier*, *online daten en sexting*, *relationele aspecten* en *de seksuele ontwikkeling van leerlingen* geven zeven tot acht van de 10 beginnende docenten aan weinig informatie te hebben gehad. Slechts één op de 10 geeft aan dat hier voldoende/veel aandacht aan is besteed.

Figuur 2. Mate van aandacht voor verschillende onderwerpen op de lerarenopleiding volgens beginnende docenten (N=10)

Van al deze onderwerpen is ook gevraagd of respondenten wel of niet meer onderwijs zouden willen krijgen tijdens de lerarenopleiding (figuur 3). Ondanks het opvallende verschil tussen aankomende en beginnende docenten in mate van aandacht aan de onderwerpen op de lerarenopleiding, komen de groepen overeen in de onderwerpen waar ze meer onderwijs over wensen. Over *de seksuele anatomie, soa's, voorbehoedsmiddelen en veilig vrijen en voortplanting, zwangerschap en anticonceptie* geeft de maximaal 50% van de docenten aan meer onderwijs te willen. Over alle andere onderwerpen geeft meer dan de helft van de docenten aan meer onderwijs wenselijk te vinden. De top-3 onderwerpen waar zowel aankomende als beginnende docenten meer onderwijs over willen is *online daten en sexting, hulp en informatie bij seksuele problemen* en *het aangeven en respecteren van seksuele grenzen en wensen*.

Figuur 3. Proportie respondenten dat meer onderwijs wenst, per onderwerp (%)

2.3 Seksuele en relationele vorming in de praktijk

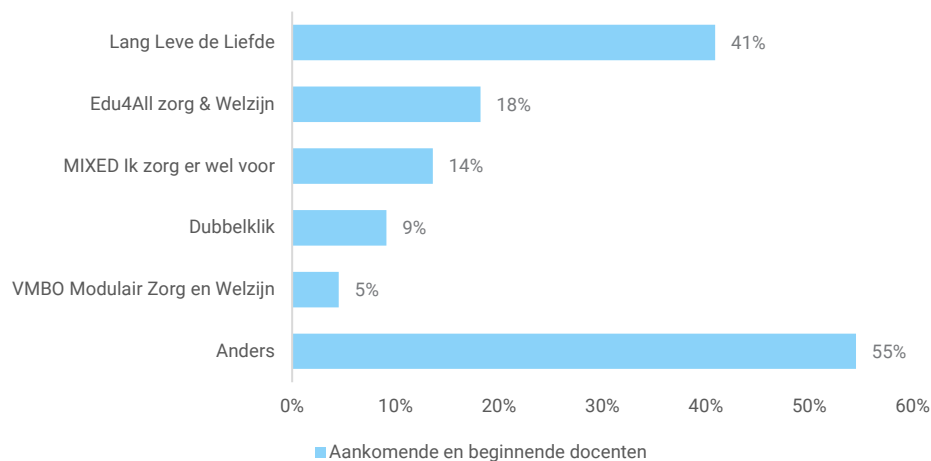
2.3.1 Algemeen

Aan alle klassen waar de docenten les aan geven (Tabel 2), geven ze ook seksuele en relationele vorming (Tabel 9). Slechts een klein gedeelte van de aankomende docenten geeft aan seksuele en relationele vorming te geven tijdens een themaweek, geen van de beginnende docenten doet dit. Bijna alle docenten die seksuele en relationele vorming geven doen dit wanneer het hoofdstuk aan de beurt is.

Tabel 6. Seksuele en relationele vorming: aan wie en wanneer? (N=36)

	Aankomende docenten	Beginnende docenten
	N	N
Geeft SRV aan...		
Vmbo onderbouw (jaar 1 en 2)	6	3
Vmbo bovenbouw (jaar 3 en 4)	5	4
Havo onderbouw (jaar 1 t/m 3)	0	1
Havo bovenbouw (jaar 4 en 5)	0	0
Vwo onderbouw (jaar 1 t/m 3)	0	1
Vwo bovenbouw (jaar 4 t/m 6)	0	0
Mbo (jaar 1 t/m 4)	6	5
Moment van SRV		
Tijdens een themaweek	4	0
Wanneer hoofdstuk aan de beurt is	15	8

De meest gebruikte lesmethodes zijn *Lang Leve de Liefde*, *Edu4all Zorg en Welzijn*, *MIXED Ik zorg er wel voor* en *Dubbelklik*. De helft van de docenten geeft aan andere methodes te gebruiken, zoals eigen gemaakt lesmateriaal, Sense, Strux en De Dokter Corrie Show.

Figuur 4. Gebruikte lesmethodes (%)

Tabel 10 laat zien in hoeverre de respondenten vinden dat ze in staat zijn om les te geven over seksuele en relationele vorming. De verhoudingen binnen de groepen aankomende en beginnende docenten zijn hierin vergelijkbaar. Ongeveer de helft vindt zichzelf in staat goed les te geven over seksuele en relationele vorming en ongeveer een derde is het niet eens/niet oneens.

Tabel 7. In staat zijn goed les te geven over seksuele en relationele vorming (N=36)

	Aankomende docenten	Beginnende docenten
	N	N
<i>Ik ben in staat goed les te geven over seksuele en relationele vorming in het onderwijs</i>		
(helemaal) mee eens	13	6
niet eens/niet oneens	8	3
(helemaal) niet mee eens	5	1

2.3.2 Vakinhoudelijke kennis

Voor het geven van seksuele en relationele vorming is vakinhoudelijke kennis nodig. Tabel 11 laat zien dat ongeveer driekwart van de aankomende docenten aan geeft dat ze weten hoe de seksuele ontwikkeling van leerlingen verloopt. Alle beginnende docenten geven aan dit te weten. Ook geven de meeste aankomende en beginnende docenten aan kennis te hebben over relaties en seksualiteit en seksuele gezondheid van jongeren. Er is weinig verschil in hoe vakinhoudelijk bekwaam aankomende en beginnende docenten zich voelen. Het gaat hierbij om een eigen inschatting van respondenten. Er kan dus sprake zijn van een overschatting, er is geen daadwerkelijke kennis gemeten.

Tabel 8. Vakinhoudelijke kennis (N=36)

	Aankomende docenten	Beginnende docenten
	N	N
<i>Ik weet hoe de seksuele ontwikkeling van leerlingen verloopt</i>		
(helemaal) mee eens	21	10
niet eens/niet oneens	4	0
(helemaal) niet mee eens	1	0
<i>Ik heb kennis over relaties en seksualiteit en seksuele gezondheid van jongeren</i>		
(helemaal) mee eens	17	9
niet eens/niet oneens	6	1
(helemaal) niet mee eens	3	0

2.3.3 Vakdidactische vaardigheden

Om (vakinhoudelijke)kennis over te brengen op leerlingen zijn vakdidactische vaardigheden nodig (tabel 12). Het merendeel van de aankomende en beginnende docenten geeft aan niet voldoende te beschikken over vaardigheden die nodig zijn om geschikt lesmateriaal te gebruiken. Over het kennen van verschillende leer- en werkvormen zijn beide groepen erg verdeeld; er zijn evenveel docenten het (helemaal) mee eens als (helemaal) mee oneens. Voor het goed aan laten sluiten van de lessen op de seksuele ontwikkeling van leerlingen geldt hetzelfde. Bij beide vakdidactische vaardigheden valt op dat er bij de beginnende docenten een relatief grote groep aangeeft het niet eens/niet oneens te zijn met de stellingen, ten opzichte van de aankomende docenten. Bij kennis van culturele, religieuze en gender diversiteit is het tegenovergesteld. Hier geeft maar één van de 10 docenten aan het niet eens/niet oneens te zijn met de stelling, waar meer dan de helft van de aankomende docenten dit vindt. Voor beide groepen geldt dat net meer dan de helft van mening is over voldoende kennis over culturele, religieuze en gender diversiteit te beschikken.

Tabel 9. Vakdidactische vaardigheden (N=36)

	Aankomende docenten	Beginnende docenten
	N	N
<i>Ik ken geschikte en goed onderbouwde lesmaterialen voor seksuele en relationele vorming en weet hoe ik hierin een goede keuze kan maken</i>		
(helemaal) mee eens	5	2
niet eens/niet oneens	7	2

	Aankomende docenten	Beginnende docenten
	N	N
(helemaal) niet mee eens	14	6
<i>Ik ken verschillende leer- en werkvormen voor het geven van seksuele en relationele vorming</i>		
(helemaal) mee eens	10	3
niet eens/niet oneens	5	4
(helemaal) niet mee eens	11	3
<i>Ik weet hoe ik de lessen seksuele en relationele vorming goed aan kan laten sluiten bij de seksuele ontwikkeling van leerlingen</i>		
(helemaal) mee eens	10	3
niet eens/niet oneens	6	6
(helemaal) niet mee eens	10	1
<i>Ik heb voldoende kennis van culturele, religieuze en gender diversiteit en verschillen in normen en waarden rondom seksualiteit</i>		
(helemaal) mee eens	10	6
niet eens/niet oneens	10	1
(helemaal) niet mee eens	6	3

Uit de open vragen kwam naar voren dat veel docenten graag meer les hadden gehad over culturele, religieuze en gender diversiteit.

'Ik miste de educatie over verschillende culturen en hoe die tegen seksualiteit aankijken. Zeker nu ik op een superdiverse school werk mis ik deze informatie echt. Tijdens de opleiding ging het ook niet over seksueel plezier, dat vind ik ook een gemiste kans.'

'Er werden te weinig lessen gegeven die aandacht besteedden aan de diverse culturen en hun reacties op seksuele vorming. In veel culturen is seksualiteit moeilijk bespreekbaar, laat staan een hele les over geven.'

'Verschillende methodes ontdekken, ervaringen bespreken rondom geven van deze lessen, actuele dingen bespreken.'

Tabel 13 geeft inzicht in hoeverre docenten het gevoel hebben vakdidactische vaardigheden toe te kunnen passen in de klas. De meesten geven aan adequaat te kunnen reageren op vragen uit de klas. Daarentegen vindt het grootste gedeelte van de docenten het wel lastig om met leerlingen te praten over relaties en seksualiteit. Ongeveer de helft van de docenten geeft aan leerlingen te kunnen motiveren voor deelname en leerlingen actief te kunnen betrekken bij lessen over relaties en seksualiteit. Ongeveer twee op drie docenten geeft aan leerlingen te kunnen wijzen op hulp en informatie indien er seksuele problemen zijn.

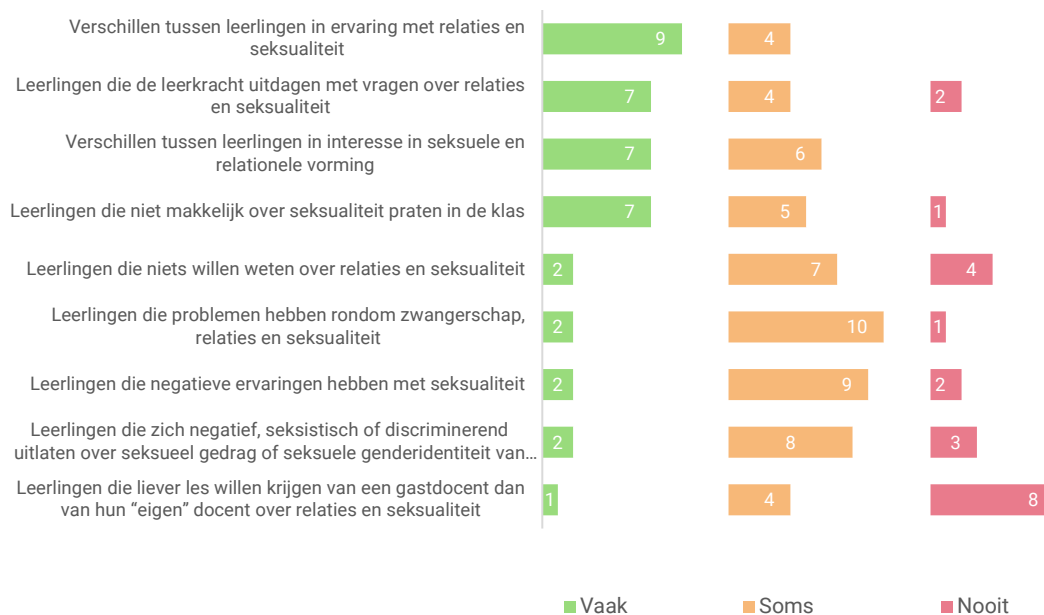
Tabel 10. Vakdidactische vaardigheden (N=36)

	Aankomende docenten	Beginnende docenten
	N	N
<i>Ik kan adequaat reageren op vragen van leerlingen en situaties in de klas</i>		
(helemaal) mee eens	12	5
niet eens/niet oneens	12	4
(helemaal) niet mee eens	2	1

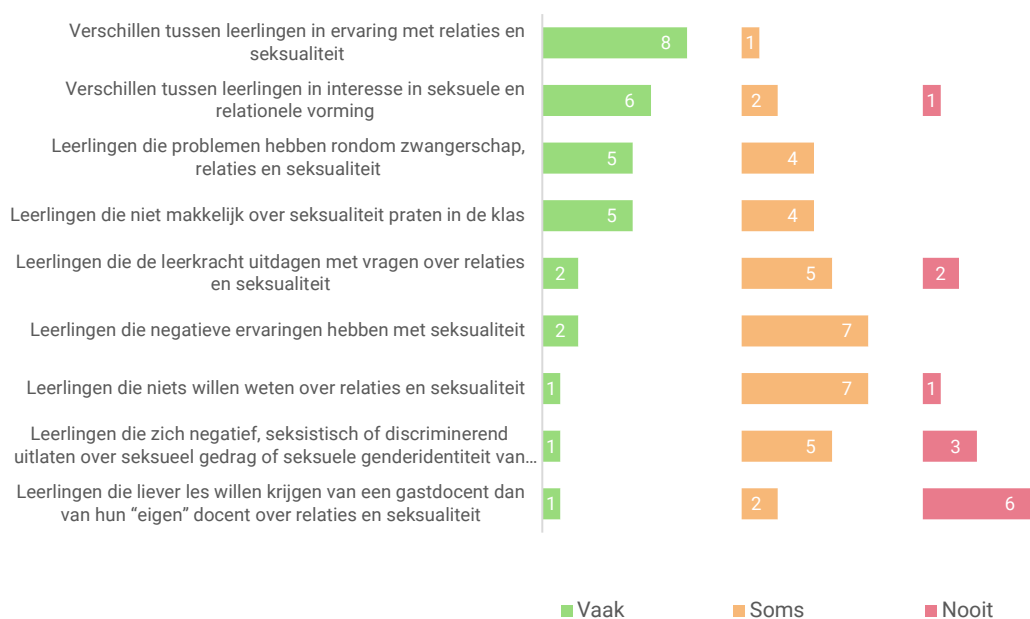
	Aankomende docenten	Beginnende docenten
	N	N
<i>Ik vind het lastig om met leerlingen te praten over relaties en seksualiteit</i>		
(helemaal) mee eens	4	1
niet eens/niet oneens	7	0
(helemaal) niet mee eens	15	9
<i>Ik kan leerlingen motiveren voor deelname en actief betrekken bij de lessen over relaties en seksualiteit</i>		
(helemaal) mee eens	14	6
niet eens/niet oneens	9	4
(helemaal) niet mee eens	3	0
<i>Ik kan leerlingen wijzen op hulp en informatie bij seksuele problemen</i>		
(helemaal) mee eens	18	7
niet eens/niet oneens	6	3
(helemaal) niet mee eens	2	0

2.3.4 Pedagogische vaardigheden

Docenten kunnen met veel verschillende situaties te maken krijgen in de klas. Elke situatie vraagt andere reacties en vaardigheden. Figuur 4 laat zien hoe frequent aankomende docenten verschillende moeilijke situaties tegen zijn gekomen, Figuur 5 laat dit zien voor beginnende docenten. Zowel aankomende als beginnende docenten geven aan het vaakst mee te maken dat er verschillen zijn tussen leerlingen in ervaring met relaties en seksualiteit. Ook verschillen tussen leerlingen wat betreft interesse in seksuele en relationele vorming maken beide groepen vaak mee. Aankomende docenten maken echter relatief vaker mee dat zij worden uitgedaagd door leerlingen met vragen over relaties en seksualiteit. Beginnende docenten daarentegen maken relatief vaker mee dat leerlingen problemen hebben rondom zwangerschap, relaties en seksualiteit. Leerlingen die liever les krijgen over seksuele en relationele vorming van een gastdocent maken aankomende en beginnende docenten het minst vaak mee.

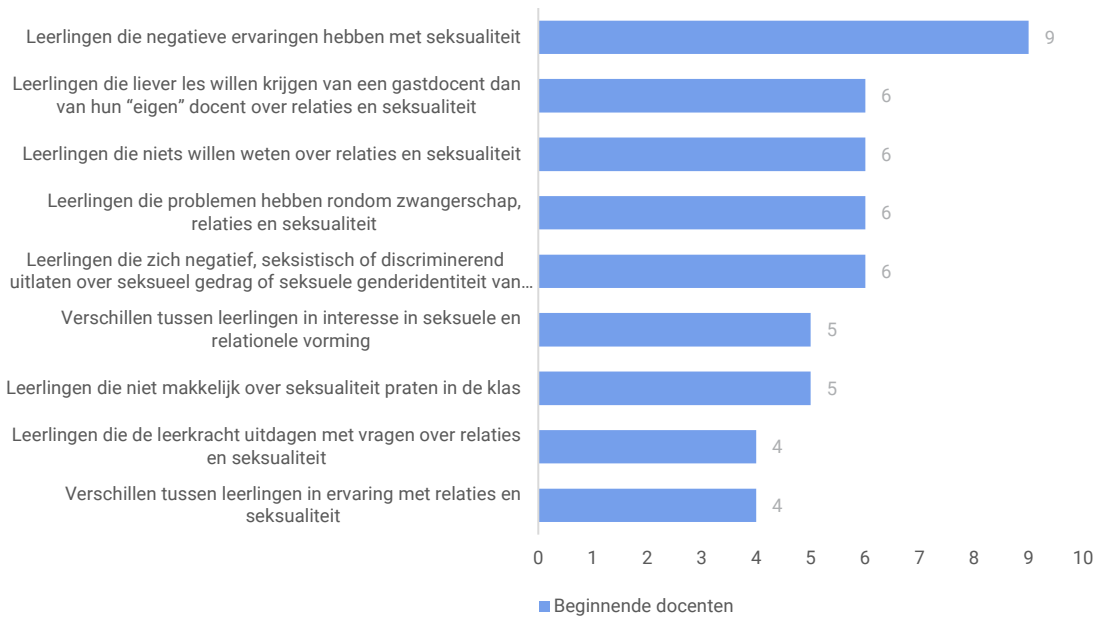

Figuur 5. Moeilijke situaties in de klas volgens aankomende docenten (N=26)

Figuur 6. Moeilijke situaties in de klas volgens beginnende docenten (N=10)

Figuur 6 geeft van al deze situaties aan in hoeverre beginnende docenten zich onvoldoende voorbereid voelden om met genoemde situaties om te gaan na het afronden van de lerarenopleiding. Alleen op leerlingen die de leerkracht uitdagen met vragen en verschillen tussen leerlingen in ervaring met relaties en seksualiteit voelt meer dan de helft van de docenten zich voldoende voorbereid. Op alle andere situaties geeft de helft of minder van de beginnende docenten aan zich voldoende voorbereid te voelen. Negen van de tien docenten voelt zich onvoldoende voorbereid om te gaan met leerlingen die negatieve ervaringen hebben met seksualiteit.

Figuur 7. Aantal beginnende docenten die zich onvoldoende voorbereid voelt na het afstuderen om met de situaties om te gaan (N=10)

Ook uit de antwoorden op open vragen bleek dat docenten zich niet voldoende voorbereid voelen op bijvoorbeeld leerlingen met negatieve seksuele ervaringen.

'Achteraf gezien krijg je erg weinig mee over hoe je nou het beste om kunt gaan met de doelgroep, en ik heb ook stuk over mentoraat gemist in de opleiding. Dat stukje heb ik echt wel gemist. Ik denk als daar meer aandacht voor was geweest en ook over de problematiek waarmee je te maken krijgt was fijn geweest. Ik merk dat ik nu soms nog wat rondzweef en nog niet altijd goed weet hoe ik met bepaalde situaties om kan gaan. Ook als het gaat over seksuele problemen die bij sommige leerlingen plaatsvinden.'

Onder andere voor de hiervoor genoemde situaties, zijn verschillende pedagogische vaardigheden nodig. Deze vaardigheden zijn ook belangrijk voor het waarborgen van een veilig klasklimaat. Tabel 17 geeft inzicht in de mate waarin docenten zich bekwaam voelen in verschillende vaardigheden. Er zijn grote verschillen te zien tussen de vaardigheden. Zo geeft geen van de aankomende of beginnende docent aan niet zorg te kunnen dragen voor een veilige en open en een veilige leeromgeving. Ook geeft slechts een klein deel aan niet problematisch seksueel gedrag te kunnen signaleren en er adequaat op te kunnen reageren. De docenten zijn hierbij minder overtuigend positief, aangezien er ook een groot deel van de groepen neutraal reageert op deze stelling. Ditzelfde geldt ook voor kennis van instituten waar leerlingen naar doorverwezen kunnen worden, hoewel aankomende docenten dit wel makkelijker vinden dan beginnende docenten.

Tabel 11. Veilig klasklimaat (N=36)

	Aankomende docenten			Beginnende docenten		
	N			N		
	(Helemaal) mee eens	Niet eens/niet	(Helemaal) niet	(Helemaal) mee eens	Niet eens/niet	(Helemaal) niet
	eens	oneens	mee eens	eens	oneens	mee eens
Ik kan zorgdragen voor een veilige en open sfeer om over relaties en seksualiteit te praten	21	5	0	10	0	0
Ik ben in staat een veilige leeromgeving te creëren voor mijn	22	4	0	10	0	0

leerlingen om relaties
en seksualiteit te
bespreken

Ik kan problematisch seksueel gedrag tijdig signaleren	11	13	2	4	5	1
--	----	----	---	---	---	---

Ik kan adequaat
reageren op
problematisch
seksueel gedrag

12	12	2	5	4	1
----	----	---	---	---	---

Ik weet naar welke
instanties ik mijn
leerling kan
doorverwijzen

12	10	4	6	3	1
----	----	---	---	---	---

Conclusies

Dit onderzoek geeft inzicht in de ervaringen en behoeftes van docenten Gezondheidszorg & Welzijn met de voorbereiding op, en het geven van seksuele en relationele vorming in de praktijk. Docenten Gezondheidszorg & Welzijn vinden het geven van seksuele en relationele vorming een belangrijk onderdeel van hun werk en geven aan dat het een verplicht onderdeel zou moeten zijn op de lerarenopleiding.

Door de lage respons is het belangrijk uitkomsten van dit onderzoek als verkennende inzichten te interpreteren. Er zijn duidelijke trends zichtbaar en geeft in grote lijnen inzicht in de ervaren en behoeftes van docenten Gezondheidszorg & Welzijn. Echter is er onvoldoende data beschikbaar om conclusies te kunnen trekken over het verschil tussen aankomende en beginnende docenten, verschillen tussen opleidingsinstituten, et cetera.

Onderzoeksvraag 1: In hoeverre voelen aankomende en beginnende docenten Gezondheidszorg & Welzijn zich vanuit de lerarenopleiding voorbereid op het geven van seksuele en relationele vorming en op het omgaan met seksueel gedrag in de klas?

6 van de 10 beginnende docenten voelt zich niet voldoende voorbereid op het geven van seksuele en relationele vorming. Beginnende docenten vinden dat er onvoldoende aandacht wordt besteed op de lerarenopleiding aan lesgeven over seksuele en relationele vorming. Er zijn te weinig lessen over seksuele en relationele vorming waardoor aankomende en beginnende docenten zich met name vakdidactisch en pedagogisch niet voldoende voorbereid voelen. Vakinhoudelijk missen docenten vooral kennis over culturele, religieuze en genderdiversiteit. De open sfeer die tijdens de lessen op de lerarenopleiding heerst wordt gewaardeerd.

Met betrekking tot inhoudelijke kennis wordt er veel aandacht besteed op de lerarenopleiding aan onderwerpen als *seksuele anatomie, voorplanting, zwangerschap en anticonceptie* en *soa's, condooms en veilig vrijen*. Aankomende docenten kregen voldoende les over de *seksuele ontwikkeling van leerlingen* terwijl beginnende docenten aangaven hier niet genoeg les over te hebben gehad. De helft van zowel de aankomende als beginnende docenten wenst over alle onderwerpen meer onderwijs. De top-3 onderwerpen waar docenten meer les over willen krijgen zijn: *online daten en sexting, hulp en informatie bij seksuele problemen* en *het aangeven en respecteren van seksuele grenzen en wensen*.

Met betrekking tot vakdidactische vaardigheden geeft ongeveer de helft van de aankomende en beginnende docenten aan:

- Geen geschikte lesmaterialen te kennen en toe te kunnen passen.
- Geen geschikte leer- en werkvormen te kennen
- Weten niet hoe ze lessen aan kunnen sluiten op de seksuele ontwikkeling van leerlingen.
- Onvoldoende kennis te hebben van culturele, religieuze en gender diversiteit.
- Lastig om met leerlingen te praten over relaties en seksualiteit.

Wel vinden docenten dat ze adequaat kunnen reageren op vragen.

Docenten geven aan in staat te zijn een veilig klasklimaat te waarborgen. Op het omgaan met moeilijke situaties voelt, afhankelijk van de situatie, de helft of meer van de docenten zich onvoldoende voorbereid. Bijna alle docenten geven aan zich onvoldoende voorbereid te voelen in omgang met leerlingen die negatieve ervaringen hebben met seksualiteit en om leerlingen door te verwijzen voor hulp en/of informatie.

Onderzoeksvraag 2: Welke ervaring hebben aankomende en beginnende docenten Gezondheidszorg & Welzijn met het geven van seksuele en relationele vorming en met seksueel gedrag in de klas?

Onlangs dat het merendeel van de docenten vindt dat er onvoldoende aandacht besteed wordt op de lerarenopleiding aan het geven van seksuele en relationele vorming, voelt ongeveer de helft van de aankomende en beginnende docenten Gezondheidszorg & Welzijn zich goed in staat om seksuele en relationele vorming te geven. Een derde van de docenten antwoordde neutraal op de vraag of zij zich goed in staat voelen seksuele en relationele vorming te geven.

Zowel aankomende als beginnende docenten geven aan vaak mee te maken dat er verschillen zijn tussen leerlingen in ervaring met relaties en seksualiteit. Ook verschillen tussen leerlingen wat betreft interesse in seksuele en relationele vorming maken beide groepen vaak mee. Aankomende docenten maken vaker mee dat zij worden uitgedaagd door leerlingen met vragen over relaties en seksualiteit, terwijl beginnende docenten vaker mee maken dat leerlingen problemen hebben rondom zwangerschap, relaties en seksualiteit. Mogelijk speelt leeftijd en ervaring van de docenten hierin een rol. Indien docenten ouder worden en ervaring toeneemt zullen zij minder snel uitgedaagd worden. Het zou ook kunnen dat aankomende docenten dit vaker ervaren als uitdagen maar dat leerlingen het makkelijker vinden om vragen te stellen aan jongere/minder ervaren docenten. Dat aankomende docenten minder vaak meemaken dat leerlingen problemen hebben, kan met signalerend vermogen te maken hebben.

Onderzoeksvraag 3: Wat is er volgens aankomende en beginnende docenten Gezondheidszorg & Welzijn nodig in de lerarenopleiding om hen voldoende toe te rusten om seksuele en relationele vorming te geven en om te gaan met seksueel gedrag in de klas?

Zowel vakinhoudelijk, vakdidactisch als pedagogisch lijken er mogelijkheden tot verbetering te zijn om aankomende en beginnende docenten voor te bereiden op het geven van seksuele en relationele vorming. Er is behoefte aan meer onderwijs over seksuele en relationele vorming. Zo is er behoefte aan meer aandacht voor *online daten en sexting, hulp en informatie bij seksuele problemen en het aangeven en respecteren van seksuele grenzen en wensen*. Ook hebben docenten behoefte aan meer onderwijs over culturele, religieuze en gender diversiteit.

3.1 Aanbevelingen

Uit de inzichten in ervaringen en behoeftes van aankomende en beginnende docenten Gezondheidszorg & Welzijn komen een aantal aanbevelingen voor (tweedegraads) lerarenopleidingen Gezondheidszorg & Welzijn naar voren. Hiermee kan de kwaliteit van het onderwijs verbeterd worden en het onderwijs beter aansluiten op de (veranderende) praktijk met betrekking tot seksuele en relationele vorming.

1. Docenten geven aan dat ze in het algemeen tijdens de lerarenopleiding meer lessen over seksuele en relationele vorming hadden willen hebben.
 - Het wordt aanbevolen aan lerarenopleidingen op meer onderwijs te geven over seksuele en relationele vorming, meer specifiek over de onderwerpen: *online daten en sexting, hulp en informatie bij seksuele problemen en het aangeven en respecteren van seksuele grenzen en wensen*
2. Docenten hebben onvoldoende kennis over culturele, religieuze en gender diversiteit met betrekking tot seksuele en relationele vorming.
 - Aan lerarenopleidingen wordt aanbevolen meer les over te geven over culturele, religieuze en genderdiversiteit met betrekking tot seksuele en relationele vorming
 - Rutgers en/of Stichting School & Veiligheid kunnen onderzoeken of zij lerarenopleidingen hierin kunnen ondersteunen door materiaal te ontwikkelen over culturele, religieuze en gender diversiteit.
3. Docenten voelen zich onvoldoende voorbereid op pedagogische en vakdidactische aspecten van het geven van seksuele en relationele vorming.
 - Lerarenopleidingen worden aanbevolen meer aandacht te besteden aan het inoefenen van pedagogische en vakdidactische aspecten op het gebied van seksualiteit en relaties. Hierbij is het van belang om en gespreksvoering aandacht te geven. Ook informatie over doorverwijzen is een belangrijk onderwerp om op te pakken.
4. Docenten voelen zich onvoldoende bekwaam in vakdidactische vaardigheden.
 - De vakdidactische vaardigheden moeten de aandacht hebben, zodat de aankomende docenten geschikte lesmaterialen leren kennen en toe kunnen passen, geschikte leer- en

- werkvormen kennen en weten hoe lessen aan te laten sluiten op de seksuele ontwikkeling van leerlingen.
- Lerarenopleiders kunnen ter ondersteuning en voor inspiratie de handleiding *Over seks gesproken* van Rutgers gebruiken (<https://www.rutgers.nl/producten/over-seks-gesproken>).
 - Rutgers en/of Stichting School & Veiligheid kunnen mogelijkheden onderzoeken om verschillende werkvormen te ontwikkelen en uit te werken rond de diverse onderwerpen waar behoefte aan is.
5. Om ervoor te zorgen dat alle actuele onderwerpen, kennis, lesmaterialen, gastdocenten en werkvormen bekend zijn bij aankomende en beginnende docenten en lerarenopleiders wordt aan Rutgers en Stichting School & Veiligheid aanbevolen mogelijkheden te onderzoeken voor het creëren van een platform over het geven van seksuele en relationele vorming. Door dit platform kunnen lerarenopleiders makkelijker met elkaar verbonden worden en worden kennis en middelen makkelijker gedeeld.